

سیاست خارجی رضاشاه در قبال نشریات ایرانی خارج از کشور

۱. بررسی موردی نشریهٔ پیکار

پس از کنگرهٔ دوم حزب کمونیست ایران (کنگرهٔ ارومیه ۱۳۰۶ ش)، کمیتهٔ مرکزی حزب، بر آن شد برای تبلیغ عقاید کمونیستی در میان دانشجویان ایرانی مقیم اروپا، مرکزی تحت عنوان «جمعیت جمهوری‌طلبان ایران» در اروپا تأسیس نماید. این مرکز توسط آوتیس سلطان‌زاده، عضو شورای مرکزی حزب کمونیست ایران، تأسیس و مرتضی علوی، عضو فعال حزب مزبور در اروپا، به سرپرستی آن گمارده شد. «جمعیت جمهوری‌طلبان» که به «کمیتهٔ عامله / اجرائیه جمهوری‌طلبان ایرانی» نیز شهرت داشت، در برلن و نیز در شهرهای اروپایی پراگ، لمبرگ، زوریخ، ژنو، کلن، بروکسل، پاریس و شهرهای حیفا و دهلی نمایندگی داشت. نشریهٔ پیکار زیر نظر این جمعیت در ۲۶ بهمن ۱۳۰۹ / ۱۵ فوریه ۱۹۳۱، به فارسی در برلین منتشر شد. [۱] کارل ورنر*، تبعهٔ آلمان و کمونیست، مدیر مسئول نشریهٔ مزبور بود که با همکاری کسانی (اغلب دانشجویان ایرانی مقیم برلین) چون امامی، یزدی‌زاده، بهرامی و فعالتر از سایرین، مرتضی علوی به انتشار پیکار، مبادرت کرد. [۲] این نشریه، رسماً دوهفته‌نامه بود و تقریباً بجز شمارهٔ دوم

* Karl Wherner

که با تأخیر قابل ملاحظه انتشار یافت، سایر شماره‌های آن به موقع آماده عرضه شد. با وجود آنکه این نشریه در برلین به چاپ می‌رسید، و به طور رسمی تنها در این شهر و پاریس دفتر تک‌فروشی داشت، به دیگر کشورهای اروپایی و کشورهای مانند مصر، روسیه و به ویژه ایران، فرستاده می‌شد. مخاطبان اصلی آن اغلب، دانشجویان ایرانی مقیم اروپا و طبقه روشنفکر ایرانی در خارج و داخل کشور بودند، اما ظاهراً روی سخن آن با «ملت زحمتکش ایران» به ویژه «دهاقین» و «کارگران» بود. [۳]

پیکار در قطع روزنامه‌ای و در چهار صفحه به چاپ می‌رسید. بر پیشانی آن به خط نستعلیق، نام «پیکار» درج شده و در بالای صفحه عنوان، قیمت اشتراک سالیانه در ایران و در خارجه، و آدرس اداره نشریه و محلهای تکفروشی در برلین و پاریس ذکر شده است. [۴]

در نخستین شماره پیکار، مطلبی با عنوان «مقصد ما» آمده است که در آن اهداف گردانندگان نشریه، از انتشار پیکار، با این عبارات بیان شده است که «به عنوان نامه انقلابی، آگاهانیدن جراید و محافل مترقی و آزادیخواه اروپا از جنایات حکومت و از فریاد جگرخراش محبوسین و افشاگری مقصد ماست». در ادامه، با بیان سیر تاریخی «مبارزات ملت زحمتکش ایران» در پنجاه سال گذشته (از انقلاب مشروطیت تا ۱۳۰۹)، بر این موضوع تأکید شده، که طی همه این مبارزات، «مبارزه قطعی» که فرجام و نتیجه مطلوب، برای ملت ایران، فراهم آورد، صورت نگرفته است، و «اهمیت تاریخی حکومت رضاخان» را در این دانسته که «مبارزه قطعی» در زمان حکومت او، انجام خواهد گرفت و حکومت «جمهوری دهاقین و کارگران ایران» از سوی توده زحمتکش برقرار خواهد شد. در پایان، با لحنی مؤکد، مبارزه با «جراید رشوه‌خوار و مزدور اجنبی» و «منورالفکرهای خائن» و کمک به براندازی «رژیم غارتگر و استبدادی رضاخان» را به عنوان «وظیفه حتمی» در «مبارزه قطعی» یاد آور شده است. [۵]

ویژگی نخستین شماره پیکار آن است که تک‌برگی، به عنوان ضمیمه، میان صفحات اصلی آن، قرار دارد. ضمیمه در دو صفحه کامل، شرح مفصل و مبسوطی از کنفرانس «محصلین انقلابی ایران در اروپا» است، که در اوایل ماه فوریه ۱۹۳۱ در شهر کلن آلمان برگزار شده بود. گزارشی که با عنوان اصلی «خطاب به محصلین ایرانی و توده دهاقین و

کارگران و عموم هموطنان آزادیخواه ایران» آغاز شده است، از لحنی شدیداً انقلابی و انتقادی و از تحلیلی مارکسیستی-لنینیستی برخوردار است؛ گزارش مزبور با تشریح اوضاع عمومی ایران تحت سلطه «حکومت رضاخان»، به ویژه افشای اخبار «جنایات، قتلها و حبسها» در گیلان، خراسان، آذربایجان و فارس، «حکومت رضاخان» را «مدافع طبقات ملاکین و سرمایه‌داران» و «دست‌نشانده امپریالیزم انگلیس» معرفی کرده و در پایان، محصلین و کارگران و دهاقین ایران را به ادای سوگند در «مبارزه‌ای سخت» علیه حکومت رضاخان فراخوانده است. [۶]

مطالب، مقالات، اخبار و گزارشهای پیکار غالباً مربوط به اوضاع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ایران در فاصله ۱۳۰۹ - ۱۳۱۰ ش است. محتوای مطالب، به ویژه مقالات تحلیلی، از درون‌مایه ایدئولوژیک چپ (مارکسیستی-لنینیستی)، برخوردار است و آنچه که از خبر و گزارش و تحلیل ارائه شده، همگی در جهت افزایش خودآگاهی طبقات دهقانی، کارگری، و تحصیل‌کرده برای رسیدن به شرایط انقلابی با هدف سرنگونی «رژیم پهلوی»، تهیه و تنظیم شده است. لحن مطالب انقلابی، تند، توأم با «اهانت» به «رژیم رضاخان» است. [۷]

نشریه پیکار، فاقد بخش مشخصی به نام «سرمقاله» است، اما صفحه نخست اکثر شماره‌های آن، حاوی دیدگاههای گردانندگان آن، درباره رخدادها و مسایل مهم مملکتی و در پاره‌ای موارد، مسایل محرمانه و سری مربوط به «رژیم پهلوی» است. برای نمونه، در شماره چهارم، جوابیه‌ای با عنوان «جواب ما - به آقای فهیمی و زمامداران کنونی ایران» درج شده، که در آن به اظهارات تند فهیمی، وکیل مجلس، در جلسه ۲۸ اسفندماه ۱۳۰۹، درباره «فرقه کمونیستی و انقلابی ایران» و «جراید و مجلات وابسته به آن مانند ستاره سرخ و پیکار»، حمله شده و فهیمی را فردی «دغل‌باز» معرفی کرده است. [۸] و یا در صفحه نخست، شماره ششم پیکار، مطلبی با عنوان اصلی: «سیاست جاسوسی انگلیسی‌ها در ایران» به چاپ رسیده که از «عهدنامه اهواز» گزارش می‌دهد که به طرز «خیلی مخفیانه و سری» در اهواز میان رضاخان و نمایندگان سیاسی انگلیسی، «سرپرسی لرن» و «هاواریت» در زمانی منعقد شده که هنوز «رضاخان» به سلطنت نرسیده است. بر اساس مفاد این عهدنامه، انگلیسی‌ها در قبال حمایت از رسیدن

بست انتشارک دو ایران:

سالانه ۲ تومان

در خارجه: سالانه ۸ تمانک

Verantwortl. Dr. Redktion:
Dr. Carl Wulst, Berlin W.
Dresd. Simeisterl. O. n. b. H.
Berlin-Charlottenburg 4

مردود هفت کیکل منتظر بکورد
عنوان کک روزشجره ایران:
Berlin-Charlottenburg 4, Weinmer Str. 18
عنوان کک روزشجره در آلمان:
Paris XVIII
43 Rue des Simons
آلمانی آلمان:
Berlin S 14, Alexandrinerstrasse 62

سال اول

شماره ۱۵ دوره ۱۹۳۱ = ۲۶ بهمن ۱۳۰۹

شماره ۱

لیبره = ۱۴ تومان

لیبره دو هزار هزاران ۱۴۰۰ تومان رسیده است. توزیع
سرخ و قرمز نامها برای قضاوتها و اسکرولها از انجمن
است. امروزه دنیا بیکار بیکار تنگناهی و تجار ویزه گشت
کلیه خود را نگاهدارند قیمت در بازار چوشتند. از
بگرفتند قیمت امن رسیده رفتی بنیاده و از طرف دیگر
عایدات لغات برود و دهقان بهمان میزان سابق باقیانند.
پیش از پیش آهلهای روزگار سینه میخوانند. در این میان چنان
زورگ زوروت خود را متعاض میخوانند.
یک لکه دیگر دولت کسبشده است. برای

کتابی ملی تمامشجره ایران هفت گزوه قرار داده اگر
بسته ایران برای خارجه یا انتشار محمد علی میرزا خوزان
قریباً داده اگر املار دیده است. نامها برای دولت با نامها
تاریخ ایران هم پیش میخوانند و عقیدت های و حقیقت های
معمولین سیاسی ایران میدان آن بوده و در سینه آهلهای
زبان روز بنیاده کل روزنامه های بدون همکاره و خود
سرایه ای هر روز سفلی در هر گوشه و کنار ایران انجام
بگیرند و روزنامه های سفلی که هر یک هم را بدست
خوبین سینه بنیاده خارجه تمام آفره سلیج کل معال حکومت
گردد برای برود و سر کوهی معالین روزنامه های بگردد
بنیادند خارجه بنیاده که بوسله این همه آلمانی اطلاع
از آلمانی سلیج خارجه شد بنیاده ملک از آلمان باقیانند

مقصد ما

تهدید ایجاد راجحی که از دوره پادشاهی امپراتور در
تاریخ ایران هم پیش میخوانند و عقیدت های و حقیقت های
معمولین سیاسی ایران میدان آن بوده و در سینه آهلهای
زبان روز بنیاده کل روزنامه های بدون همکاره و خود
سرایه ای هر روز سفلی در هر گوشه و کنار ایران انجام
بگیرند و روزنامه های سفلی که هر یک هم را بدست
خوبین سینه بنیاده خارجه تمام آفره سلیج کل معال حکومت
گردد برای برود و سر کوهی معالین روزنامه های بگردد
بنیادند خارجه بنیاده که بوسله این همه آلمانی اطلاع
از آلمانی سلیج خارجه شد بنیاده ملک از آلمان باقیانند

نمونه ای از صفحه اول یکی از شماره های روزنامه پیکار

رضاخان به مقام سلطنت ایران، تعهد به برآورده شدن «مطالبات» خود را که اهم آن برقراری و تشکیل «قشون منظم» برای «مبارزه علیه انقلاب روسیه» و «اعطای امتیاز نفت شمال به کمپانی انگلیسی» است از رضاخان درخواست می‌کنند. بدین ترتیب با افشای این «عهدنامه سری»، در ادامه مقاله، «تزدست‌نشانندگی رضاخان از سوی امپریالیزم انگلیس» را به اثبات می‌رساند. [۹]

بخشی که در بیشتر شماره‌های پیکار پیوسته ادامه یافته، ستون مربوط به «اخبار ایران» در صفحه دوم نشریه است که حاوی اخباری از اوضاع نابسامان معیشتی «توده مردم» و «شورش دهقانان» و «اعتصاب کارگران» به ویژه کارگران نفت جنوب، در گوشه و کنار ایران است. [۱۰] بخش مشترک اغلب شماره‌های پیکار، «مکتوب از...» یکی از شهرهای ایران است، که عمدتاً گزارشی از وضعیت فلاکت‌بار معیشتی «کارگران» یا «دهقانان زحمتکش» است. [۱۱] از دیگر بخشهای نشریه، ستون اخبار مربوط به افشای جاسوسان «رژیم پهلوی» در خارج و داخل ایران است. در این بخش کوشش شده، ماهیت پلیسی و خفیان «رژیم پهلوی» را برای مخاطبان خود، روشن نماید. [۱۲] بخش دیگر، گزارشهایی است از وضع «محبسها و محبوسین» در شهرهای مختلف ایران به نقل از خود «محبوسین» که به نحوی از آنجا «خلاصی یافته» و یا به نقل از منابعی که با محبسها و محبوسین ارتباط داشته و اخبار آنجا را به شکل مکتوب گزارش کرده‌اند. محتوای این اخبار، حاکی از آن است که وضعیت زندانهای «رژیم پهلوی» به سبب برخوردارن‌بودن از کمترین امکانات و کمبود خوراک و پوشاک تا بدان حد بغرنج و دردناک شده که گویی ادامه حیات برای «محبوسین» ناممکن به نظر می‌رسد. همچنین در این گزارشها به رفتار خشنونت‌آمیز مأمورین «تأمینات» با زندانیان پرداخته است. [۱۳] از بخشهای مشترک نشریه، تصاویر طنزآمیزی است که مناسبات «استعماری» و «امپریالیستی» درون جامعه ایران را به تصویر کشانده است. طنزها همراه با خطابه‌ها و گفتگوهایی است که میان طبقه کارگر و طبقه سرمایه‌دار، یا دهقان و ملاک یا درباریان مانند رضاشاه پهلوی و تیمورتاش یا شخصیت‌های مهم مملکتی چون داور، وزیر عدلیه و دادگر، رئیس مجلس، انجام پذیرفته، و در واقع بازتابی از مناسبات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی طبقات مختلف جامعه، از دیدگاه مارکسیستی-لنینیستی است. همچنین در این

بخش، گونه‌ای از نقد انقلابی سیاستهای رژیم پهلوی در قبال مطبوعات مخالف مشاهده می‌شود. تصاویر غالباً در صفحه نخست نشریه درج شده است. [۱۴]

در الگوبرداری از تحلیلهای تئوریک مارکسیستی که روحانیت کلیسایی را توجیه‌گر و مدافع روابط استعماری و بهره‌کشی طبقه سرمایه‌دار از کارگران و طبقه محروم می‌دانست، پیکار با درج مقاله‌ای به ستیز با روحانیت شیعه پرداخت. [۱۵] از مطالب جالب توجه، مقالهٔ مسلسلی به امضاء «ا. ذره» - که احتمالاً ابوالقاسم ذره، شاعر معروف است - است که با عنوان اصلی «ما چه می‌خواهیم؟» در صفحه سوم نشریه و در چند شماره آمده است. محتوای مقاله، تحلیل مارکسیستی-لنینیستی تاریخ ۲۵ سالهٔ ایران (از انقلاب مشروطیت تا سلطنت رضاشاه) است. نگارنده انقلاب مشروطیت را «انقلابی بورژوا» برمی‌شمارد، و بر این باور است که «بورژوازی ملی بزرگترین خیانت تاریخی» را در تاریخ ایران به سبب «مسامحه» و «از دست دادن فرصت تاریخی» که اوج آن سالهای ۱۹۲۴ و ۱۹۲۵ - دورهٔ نهضت فراگیر جمهوری در ایران - بود، مرتکب شد. در توضیح این خیانت، به مقایسهٔ بورژوازی ایران با بورژوازی فرانسه می‌پردازد، و با استناد به دیدگاه معروف لنین در ۱۹۱۱ و ۱۹۱۲، پدیدهٔ «خیانت بورژوازی» را ناشی از سرشت اجتناب‌ناپذیر دوران «امپریالیزم» که «آخرین مرحلهٔ دورهٔ سرمایه‌داری» است، عنوان می‌کند. سپس به طرح «رابطهٔ محکم و پیچیده‌ای»، میان بورژوازی ایران و طبقهٔ ملاک داخلی ایران و سرمایه‌داران خارجی ممالک امپریالیست پرداخته، و امتناع بورژوازی از انجام تغییرات انقلابی را ثمرهٔ چنین رابطه‌ای برمی‌شمارد. در ادامه نگارنده علت اصلی بحران اقتصادی موجود در ایران را، «طبیعت رژیم پهلوی» و مناسبات حاکم بر آن قلمداد می‌کند، و تنها راه نجات کارگران را در «تشکیل اتحادیه‌های سری» و پیوستن به «حزب مخفی انقلابی کمونیستی» و افزایش دامنهٔ «شورشهای دهقانی و کارگری» دانسته است. در مقالهٔ پایانی، با سلب صلاحیت از «بورژوازی ایران»، تنها «طبقهٔ انقلابی کارگر» را به استناد گفتهٔ معروف مارکس که «کارگران در انقلاب غیر از زنجیرهای اسارت خود چیزی را از دست نخواهند داد»، برای انجام انقلاب لایق می‌شناسد. سرانجام در سیزده بند که با عبارت «ما می‌خواهیم»، آغاز می‌شود، مقاصد پیکار را برمی‌شمارد که اهم آن شامل، تقسیم اراضی ملاکین و درباریان؛ پایان نظام استثماری کارگری؛ آزادی قلم؛

تشکیل اتحادیه‌های کارگری؛ برقراری روابط دوستانه با اتحاد جماهیر شوروی به عنوان «یگانه دوست صمیمی ملل مظلومه شرق» و برقراری «جمهوری دموکراسی متحده ملل مختلفه ایران و دیکتاتوری کارگران و دهاقین» می‌باشد. [۱۶] همچنین مقالاتی تحلیلی درباره وضعیت اقتصادی ایران در این نشریه به چاپ رسیده است که مشتمل بر موضوعات «بودجه سالانه دولت»، «توازن صادرات و واردات» و «سیاستهای پولی» است. محتوای آنها انتقاد از برنامه‌ها و سیاستهای دستگاه اجرایی «رژیم پهلوی» و تحلیلها عمدتاً بر اساس دیدگاههای اقتصادی مارکسیستی می‌باشد که پیوسته در مقام مقایسه وضع ایران با جمهوریهای اتحاد جماهیر شوروی مانند تاجیکستان، آذربایجان، سیاستهای اقتصادی «رژیم پهلوی» را در جهت منافع استعمار و امپریالیزم و تثبیت منافع طبقات سرمایه‌دار داخلی و ملاک ارزیابی نموده است. [۱۷]

تعداد زیادی از مقالات پیکار دارای امضاء است. صورت امضاءها متفاوت اما برخی از امضاءها متواتر می‌باشد. امضاءهایی چون ا. ذره؛ هرمز یا آ. هرمز؛ ا. سلطانزاده؛ حسین آقا خوزستانی؛ ب. روشن؛ محمد امین تبریزی یا تبریزی متواتر است. به نظر می‌رسد برخی از این امضاءها چون هرمز و ب. روشن مستعار، و پاره‌ای مانند ا. سلطانزاده، ا. ذره، محمد امین تبریزی منسوب به فعالان و اعضای برجسته شورای مرکزی حزب کمونیست ایران یعنی آوتیس سلطانزاده، ابوالقاسم ذره و محمد امین رسولزاده باشد. [۱۸]

قدر مسلم آنکه نویسنده مقالات تند علیه رضاشاه و سلطنت پهلوی، به ویژه در شماره اول و دوم پیکار، که بعداً مستند اقامه دعوی «دولت شاهنشاهی ایران» علیه پیکار دال بر «توهین به پادشاه ایران» شد، مرتضی علوی بود. [۱۹]

واکنش دستگاه دیپلماسی رژیم پهلوی نسبت به انتشار پیکار جالب توجه است. هنوز شماره دوم پیکار منتشر نشده بود که سفارت شاهنشاهی برلین طی گزارشی، خطر «جریده پیکار» را به وزارت امور خارجه گوشزد نموده و خواستار اتخاذ تدابیری برای جلوگیری از ورود آن به ایران شد. متعاقباً، طبق دستور وزارت امور خارجه به وزارت پست و تلگراف و وزارت مالیه، ترتیبات حفاظتی در مورد پیکار، اتخاذ شد. [۲۰] اقدامات پیشگیرانه، در این حد، محدود نماند و با واکنش فعال و دامنه‌دار محمدعلی

۱۴۵
۱۱/۱۲/۳۳

رجسته سندنامه لغت خطبه امیرک
تاریخ اصل ۱۰/۱۲/۳۳

وزارت امور خارجه
اداره اطلاعات و مطبوعات و ترجمه
تاریخ ترجمه ۳۱۱/۲/۳۳
مترجم محمد...

نقشه و محرمه از طرف حکومت شاه ایران در باره
محلک بزرگ تهران کلمه پاره است

این ع آدرس در باره محلک جنبه این یک منبع عالی است در باره بزرگ تهران
حکومت زمان است. در محرمه و نقشه در گذشته. متین عبارت از چهار نفر و دو نفر از آنکه یکی نفر
رضی علی نام محرمه ایران بود. حکومت شاه ایران بعد از آنکه در سادات متوجه شد که محلک ایران در طرف و از آنکه
آنکه قبلی گوید در نقشه و محرمه است ایران زمین است. در سادات ایران در باره از دولت آنکه
نصف بدنه در همان نژاد برزوردتیب واقع بود. در اطراف این نقشه سادات بزرگ تهران است زیرا که محلک
آنکه قبل از آنکه محرمه بود در گذشته تاریخ از سادات رضای آن میان. و با طرف نقشه تا امروز حکومت بزرگ تهران
محلک جنبه این محرمه گوید. بلکه محرمه بود که در محرمه قرار دارد بلکه بطور محرمه است. و این جهت آنکه محرمه بود
تا شایه بود و پس از آنکه محرمه گوید در محرمه بزرگ تهران است بلکه بزرگ تهران کلمه محرمه بود.

مذارش سفارت ایران در برلین در خصوص رأی دادگاه گردانندگان روزنامه پیکار
۱۱/۱۲/۳۳
مستند بزرگ تهران
اعاده رأی

خطه ۱

فرزین، وزیرمختار ایران در برلین، وزارت دربار، دستگاه امنیتی و قضایی و مجلس نیز در مراتب و مراحل بعدی در جهت توقیف نشریه و تعقیب گردانندگان و مباشرین آن فعال شده، به طور هماهنگ، عمل نمودند.

پس از رایزنیهای مداوم فرزین با وزارت امور خارجه آلمان در مورد توقیف پیکار، آن وزارتخانه موضوع را به وزارت عدلیه احاله نمود و سرانجام در ۲۰ مارس ۱۹۳۱ محکمه قضایی آلمان، به موجب مواد ۹۴ و ۹۸ قانون مطبوعات آلمان و با ارتباط به مواد ۱۰۳ و ۴۱ قانون جزا، حکم توقیف دو شماره پیکار و تفتیش منازل جهت تحقیق در مورد عاملین و گردانندگان آن را صادر نمود. [۲۱] مستند اصلی وزارت عدلیه آلمان در توقیف و تعقیب و محاکمه گردانندگان و مباشرین پیکار، ماده ۱۰۳ قانون جزای آلمان بود. طبق این ماده «توهین به رؤسای ممالک خارجی متحابه»، به شرط آنکه در قانون مملکتی که رئیس آن مورد اهانت واقع شده، «معامله متقابله» تأمین شده باشد، قابل تعقیب جزایی از سوی محکمه آلمان است. از آنجا که شرط «معامله متقابله» در قانون جزای ایران آن زمان وجود نداشت، موضوع محاکمه گردانندگان پیکار قابل طرح نبود. از این رو دستگاه دیپلماسی (سفارت ایران در برلین و وزارت امور خارجه) در تلاشی مداوم، معضل را به وزارت عدلیه و مجلس منعکس نموده و خواستار تصویب «شرط معامله متقابله» شدند و متعاقباً ظرف مدت کوتاهی (احتمالاً در ۱۱/۲/۱۳۱۰) شرط مزبور به تصویب رسید. پس از توقیف دو شماره پیکار، شماره‌های آتی آن بدون وقفه در موعد مقرر، نشر یافته و حتی با وجود اتخاذ تدابیر امنیتی برای جلوگیری از ورود آن به ایران، همچنان به ایران راه یافت. [۲۲] با اعمال فشار دیپلماتیک ایران، دولت آلمان که خود بر سر این قضیه دچار تنش داخلی (تنش وزارت امور خارجه با وزارتخانه‌های عدلیه و داخله که تحت نفوذ حزب سوسیال دموکرات بودند) شده بود، سرانجام مرتضی علوی را که به گمان دولت ایران گرداننده اصلی پیکار بود، از خاک آلمان اخراج کرد. [۲۳] سرانجام با ادامه فشارهای دولت ایران از طریق سفارت ایران در برلین، پیکار پس از ۱۵ شماره، بعد از ۲۲ مهر ۱۳۱۰ از انتشار بازماند. چند ماه بعد در روز دوشنبه ۱۵/۱/۱۳۱۱ / ۶ آوریل ۱۹۳۲ محکمه نشریه پیکار بر اساس اقامه دعوی دولت ایران علیه پنج نفر (چهار نفر آلمانی از جمله کارل ورنر مدیر مسئول نشریه و یک نفر ایرانی،

مرتضی علوی) به اتهام «توهین» به رضاشاه تشکیل شد، و به سبب بروز اختلاف در تفسیر حقوقی واژه «سلطان» در قانون جزای ایران (ماده ۴۰ قانون مطبوعات مورخه ۲۴ محرم ۱۳۲۶) با واژه «رئیس جمهور» در قانون جزای آلمان، رأی مبنی بر تبرئه محکومین صادر شد. جمهوری طلبان ایران در آلمان ادعای برضد رضاشاه منتشر کردند که شاه را غاصب املاک تجار و اعیان، قاتل انقلابیون گیلان و آزادیخواهان و مهره انگلیس معرفی می نمود. و بدین ترتیب در جریان محاکمه اقدام به افشاگری نمودند. پیروزی پیکار و شکست شاه در اغلب مطبوعات آلمان و حتی مطبوعات آمریکا و انگلیس بازتاب یافت. پس از صدور حکم محکمه ابتدایی برلین، دولت ایران درخواست استیناف نمود و حتی در خصوص تفسیر حقوقی کلمه «سلطان» دیدگاه رسمی خود را به مقامات قضایی آلمان منتقل کرد، اما ثمره ای نبخشید. [۲۴]

نشریه پیکار پس از توقیف در آلمان، از شهریور ۱۳۱۱ (نخستین شماره از دوره دوم) در وین به صورت پلی کپی (دست نویس) چاپ و منتشر شد. تنها نسخه موجود و در دسترس از دوره جدید، شماره نخست آن است و از شماره های دیگر آن نسخه ای به دست نیامده است. مدیر مسئول دوره جدید پیکار شخصی به نام محمود پایدار است. واژه پیکار به خط قرمز بر پیشانی آن نقش بسته و لحن مطالب آن به مراتب تندتر و انقلابی تر از گذشته است، و در صفحه نخست آن شعار «محو باد رژیم جلاد پهلوی» نمایان است. در این شماره گزارش مشروحی از «محاکمه پیکار در محکمه برلین» درج شده است و به انعکاس اخبار محاکمه در بیش از دوست روزنامه و مجله آلمانی و جراید انگلیس و آمریکا اشاره شده است. در تفسیر پایانی گزارش این محاکمه را به سود گردانندگان پیکار و در جهت «افشاگری جنایات رژیم پهلوی و زیان هر چه بیشتر آن» ارزیابی نموده است. [۲۵]

پی نوشتها:

۱. کامبخش، ص ۳۵؛ سند راپرت تحقیقات پلیس ۱۳۱۰/۱/۲۴؛ پیکار، سال اول، شماره یک.
۲. راپرت تحقیقات پلیس، ۱۳۱۰/۱/۲۴.

۳. پیکار، سال اول، ش ۱، «مقصد ما»، [ص ۱]؛ پیکار، شماره‌های مختلف؛ اسکندری، ص ۹۶؛ راپرت پلیس، همانجا؛ سند وزارت امور خارجه؛ «گزارشی از قونسولگری ایران در بادکوبه به وزارت امور خارجه»، ۱۳۱۰/۸/۱۸؛ سند واخ؛ «گزارش از سفارت ایران در مصر به «واخ» ۱۳۰۹/۱۲/۲۷.
۴. پیکار، شماره‌های مختلف.
۵. پیکار، سال اول، شماره اول [ص ۱].
۶. پیکار، سال اول، شماره اول، ضمیمه [ص ۱ و ۲].
۷. پیکار، شماره‌های مختلف.
۸. پیکار، سال اول، ش ۴، [ص ۱].
۹. پیکار، سال اول، ش ۶، [ص ۱].
۱۰. برای نمونه، «طغیان دهاقین در سوادکوه (مازندران)، سال اول، شماره ۲ [ص ۲]؛ «مرض خنق در گیلان»، «انتحار دو نفر از معلمین طهران»، سال اول، ش ۶، [ص ۲].
۱۱. برای نمونه، مکتوب از مازندران، ش ۵ [ص ۴]؛ مکتوب از شیراز، ش ۲ [ص ۴]؛ مکتوب از تبریز، ش ۶ [ص ۲].
۱۲. برای نمونه، «جاسوسان را بشناسید!»، سال اول، ش ۲، [ص ۱]؛ «عمال سفارت انگلیس در ایران»، سال اول، ش ۳ [ص ۲].
۱۳. برای نمونه، مخبر ما از تبریز می‌نویسد: محبس در تبریز در «عصر پهلوی!»، ش ۴، [ص ۳]؛ «محبس پهلوی در طهران؛ به قلم یکی از رفقای که به تازگی از سیاهچال پهلوی خلاصی یافته»، ش ۲، [ص ۲]؛ «فریاد محبوسین از دوستاق‌خانه‌های پهلوی»، ش ۱۵، [ص ۳].
۱۴. پیکار، شماره‌های مختلف.
۱۵. مقاله «ارتجاع و روحانیون» از ب. روشن، پیکار، سال اول، ش ۶، [ص ۳].
۱۶. پیکار، سال اول، شماره‌های ۸ تا ۱۳ [ص ۳] هر شماره.
۱۷. برای نمونه، «دهاقین و ترقیات اقتصادی در ایران»، پیکار، سال اول، ش ۱۴ [ص ۴]؛ «بودجه سال ۱۳۱۰، شاهکار ارتجاعی وزارت پناهی آقای تقی‌زاده»، سال اول، ش ۱۰ [ص ۲].
۱۸. پیکار، شماره‌های مختلف.
۱۹. بزرگ علوی، ص ۸۳؛ اسکندری، ص ۹۶؛ سند وزارت امور خارجه: گزارش سفارت ایران در برلین به وزارت امور خارجه، ۱۳۱۱/۱/۱۳، زیبایی، پاورقی ص ۱۸۴.
۲۰. اسناد وزارت امور خارجه؛ گزارش سفارت ایران در برلین به وزارت دربار پهلوی، ۱۳۰۹/۱۲/۱۳؛ جوابیه اداره گمرکات به وزارت امور خارجه، ۱۳۰۹/۱۲/۲۳؛ دستورالعمل وزارت امور خارجه به وزارت پست و تلگراف، ۱۳۰۹/۱۲/۱۷.
۲۱. سند وزارت امور خارجه، گزارش سفارت ایران در برلین به وزارت امور خارجه، مورخه ۱۳۱۰/۱/۱۱ و مورخه ۱۳۱۰/۱/۱۷.

۲۲. اسناد وزارت امور خارجه؛ «گزارش سفارت برلین به وزارت امور خارجه»، ۱۳۱۰/۱/۲۴ و ۱۳۱۰/۲/۹؛ «تلگراف به سفارت برلین؛ از فروغی به فرزین»، ۱۳۱۰/۲/۹ و ۱۳۱۰/۲/۲۱.
۲۳. علوی، ص ۸۶-۸۴؛ اسکندری، ص ۹۶؛ سند وزارت امور خارجه؛ «گزارش سفارت ایران در برلین به وزارت امور خارجه»، ۱۳۰۹/۱۲/۱۵؛ «رمز- تلگرافی از فرزین به فروغی»، ۱۳۱۰/۱/۲۶؛ جوابیه رمز ۱۳۱۰/۱/۲۶ از فروغی به فرزین، ۱۳۱۰/۲/۲؛ سند «واخ»، ۱۳۱۱/۱/۲۴.
۲۴. اسناد وزارت امور خارجه؛ «گزارشهای سفارت ایران در برلین به وزارت امور خارجه در ۱۳۱۱/۱/۱۳ و ۱۳۱۱/۱/۲۴ و ۱۳۱۱/۲/۱۷ و ۱۳۱۱/۲/۱۹ و ۱۳۱۱/۳/۵؛ «درخواست وزارت امور خارجه از وزارت عدلیه در خصوص تفسیر کلمه سلطان»، ۱۳۱۱/۱/۲۹ و «جوابیه وزارت عدلیه به وزارت امور خارجه»، ۱۳۱۱/۱/۳۰؛ «تذکار به وزیر مختار دولت آلمان در تهران»، ۱۴ آوریل ۱۹۳۲؛ علوی، ص ۸۸-۸۷؛ اسکندری، ص ۹۸.
۲۵. پیکار، سال دوم، ش ۱ (۱۶)، [ص ۲].

منابع

- آوئیس سلطانزاده، اسناد تاریخی جنبش کارگری، سوسیال-دموکراسی و کمونیستی ایران (۱۹۶۳-۱۹۰۳)، ج ۱، تهران و ج دوم ۱۹۷۴.
- عبدالصمد کامبخش، شمه‌ای درباره تاریخ جنبش کارگری ایران، تهران، چاپ ششم، ۱۳۶۰.
- خاطرات بزرگ علوی، به کوشش حمید احمدی، تهران ۱۳۷۷.
- ایرج اسکندری، خاطرات سیاسی، به کوشش علی دهباشی، تهران ۱۳۶۸.
- کمونیزم در ایران یا تاریخ مختصر فعالیت کمونیستها در ایران؛ از اوایل مشروطیت تا فروردین ۱۳۴۳ (علی زیبایی)، تهران، بی تا.
- شماره‌های مختلف پیکار موجود در: وزارت امور خارجه، اداره کل اسناد و آرشیو، صندوق روزنامه‌های فارسی قدیمی چاپ خارج از کشور.
- اسناد وزارت امور خارجه درباره «نشریه پیکار» موجود در اداره کل اسناد و آرشیو؛ کارتن‌های ۱۳۰۹ - ۱۳۱۱، پرونده شماره ۵۸.